

אמונה ושמחה בעת קריעת ים סוף.

[שביעי של פסח, שנת תשס"ח - נכתב ע"י הרב משה צוריאלי]
הבהרה: בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

[א] האם יש הבדל בין מעלת יום ראשון של חג פסח, לבין מעלת יום אחרון שבו?

ודאי כן. הרי עד אז לא זכינו לומר שירה (של "אז ישיר"). אין לזלזל במעלת אמירת "שירה". הרי חז"ל ייחסו לכך מעלה רוממה. "בשכר האמונה שהאמינו, שרתה עליהם רוח הקודש ואמרו שירה 'אז ישיר' (מדרש שמו"ר כב). עובדא היא שכלל ישראל כולו אמרו אותה יחדיו מלה במלה, בלי תיאום מראש זה עם זה (סוטה לו:). כלומר שרתה עליהם רוח ממרומים. ולכן גם ישירו זאת בסוף הימים, לעת תחיית המתים.

מבאר מהר"ל (גבורות השם, פמ"ז עמ' קפו) כי ענין השירה הוא שהעלול משתוקק אל עילתו (כלומר הנברא משתוקק אל בוראו). וְשֶׁם מְזַכֵּר כִּי רַק אֱלֹהִים הֵם בְּדֶרֶגַת "בְּנִיִּים" לְהַקְבִּי מְסוּגָלִים לְשִׁיר שִׁירָה זו. הרי מזה ברור שביום הראשון, עת שיצאו ממצרים, לא היו עדיין בדרגה זאת כלל. ובכן יש כאן היתעלות נפלאה. דוקא במעמד רם זה זכו ישראל לחזיונות נשגבים. "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל" (מכילתא, בשלח, ב).

[ב] במה נבדל יום הראשון של פסח מיום השביעי?

ביום הראשון רק ניצולו מכבלי-העבדות. יצאו בני חורין וביד רמה. אבל טרם ראו בפורענותם ועונשם של צורריהם. אמנם הקב"ה הוא טוב ורחום, אבי יתומים ודיין אלמנות. אבל זה רק חצי ההגדרה של אלוהי עולם. הרי חותמו של הקב"ה "אמת", והוא אוהב משפט (י'עזו מלך - משפט אהב" [תהלים צט, ד]). אם לא יחוסלו הרשעים, ולא ינקום ה' זעקת דל, היכן מדת האמת?

בנושא זה יש איזה חוסר בחינוך בני דורנו. הרבה מאתנו מבקשים רק שנסתחרר מהתקפותיהם של שונאינו, שלא יצליחו במזימתם המרושעת להכחיד אותנו. אבל אין להם שמחה שלימה בחיסולם. כביכול יש כאן מדת רחמים גם על אויבינו העריצים ביותר. טעות זו חדרה אלינו מתרבות עולם המערב, וביסודו היא דוקטרינה נוצרית, חלק מצביעותם הדתית מפני שבאמת אינם שונאים את הרע בכל ליבם. (הוא שאמר דוד המלך "אֶהְבֶּה ה' שְׂנְאָו רָע" [תהלים צו, ג] וכן בנו, שלמה המלך, "עֲבִי תוֹרָה יְהַלְלוּ רָשָׁע, וְשִׁמְרֵי תוֹרָה – יִתְגַּדְּלוּ בָּם" [משלי כח, ד]).

הבה נחזור למקורות תורתנו. נבחן מה אמרו על כך חז"ל וגדולי האומה לדורותיהם. נתחיל במקרא. "לעשות נקמה בגוים... לעשות בהם משפט כתוב, הדר הוא לכל חסידיו, הללויה" (תהלים קמט, ז-ט). ולכאורה צריך עיון, אם "חסידים" הם, הרי מוטל עליהם לנהוג במדת החסד ולוותר לאויביהם? אחרי שתפשו מידיהם את נשקם, ומנעו אותם מלהתקיף, די בזה. ולמה לערוך בהם "נקמה"?

ענו על כך חז"ל (מדרש מכילתא, בשלח, פרשה ו) במאמר הקב"ה: "שבמחשבה שחשבו מצרים לאבד את ישראל, בה אני דן אותם. הם חשבו לאבד את בני [ישראל] במים, איני נפרע מהם אלא במים. 'בור כרה ויחפרהו, ויפול בשחת יפעלי' (תהלים ז, טז) עכ"ל.

[וְשֶׁם רְשִׁימָה שֶׁל עוֹד 12 פְּסוּקִים מֵהַמִּקְרָא בְּעֵינֵי מִידָה כְּנֹגַד מִידָה, כְּדַבְּרֵי רַש"י שֶׁהֵבִיא מֵהַגְמָרָא "בְּקִדְרָה שְׁבִישְׁלוֹ, בַּה נִתְבְּשְׁלוּ" (שמות יח, יא) – ואלו הן:

- [דוד ושלמה אמרו:] "חופר גומץ, בו יפול; ופורץ גדר, ישכנו נחש" [קהלת יח, ח] / "מְסִיעַ אֲבָנִים יַעֲצֵב בָּהֶם - וּבֹקֵעַ עֲצִים יִסְכֵּן בָּם". [שם פסוק ט] / ואומר: "ישוב עמלו בראשו; ועל קדקדו חמסו ירד" [תהלים ז, יז] / ואומר: "כֹּנֶה שַׁחַת בּו יפול; וּגְלָל אֲבָן, אֲלִיו תִּשׁוּב". [משלי כו, כז] / וכן שלמה המלך ע"ה אומר: "מִפְרֵי פִי אִישׁ תִּשְׁבַּע בְּטִנוֹ; וּגְמוּל יְדֵי אָדָם יִשִּׁיב לוֹ". [משלי יב, ד].

- **וכן ישעיה הנביא** ע"ה אומר: **פָּעַל גְּמוּלוֹת, כַּעַל יִשְׁלַם, חֲמָה לְצַרְיוֹ, גְּמוּל לְאוֹיְבָיו; לְאֵיִים – גְּמוּל יִשְׁלַם.** [נט, יח] / ואומר: ומדוּתֵי פְעוּלָתָם רָאוּנָה, אֵל חִיקָם.
- **וכן הנביא ירמיה** אומר: **"גְּדוּל הַעֲצָה וְרַב הַעֲלִילָה, אֲשֶׁר עֵינֶיךָ פְּקוּחוֹת עַל כָּל דַּרְכֵי בְנֵי אָדָם, לְתֵת לְאִישׁ כְּדַרְכֵּי וּכְפָרֵי מַעֲלָלוֹ."** [לב, יט] / **וכן הוא אומר:** **"הַשְּׁמִיעוּ עַל בַּבֵּל רַבִּים, כָּל דוֹרְכֵי קֶשֶׁת חָנוּ עֲלֶיהָ סָבִיב, אֵל יְהִי לָהּ פְּלִיטָה, שְׁלֹמוֹ לָהּ כַּפְעֵלָה, כִּכֵּל אֲשֶׁר עֲשִׂתָהּ - עֲשׂוּ לָהּ, כִּי אֵל ה' זָדָה וְאֵל קָדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל"** [נב, כט]
- **וכן יתרו אמר למשה:** **"עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גְדוּל ה' מְכַל הָאֱלֹהִים."** – **מְכִירוֹ הֵייתִי לְשַׁעֲבֵר וְעַכְשָׁיו בִּיּוֹתֵר, שֶׁנִּתְגַּדַּל שְׁמוֹ בְעוֹלָם.** (כיצד?) **שְׁבַדְבַר שֶׁחֲשַׁב מִצְרַיִם לְאַבְדֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, בּוֹ בְדַבֵּר נִפְרַע מֵהֶם, שְׁנֵאמַר: "כִּי בְדַבֵּר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם"**

מהר"ל הישווה הדבר לזורק כדור-משחק בקיר. אם אין שם כלי לקבל את הכדור, הוא מכה בקיר וחוזר על ראשו של הזורק, לחבוט בו בעוצמה יתירה. **"וּגוֹלָל אֲבָן – אֵלָיו תִּשׁוּב"** (משלי כו, כז). **וכן "חרב פתחו רשעים... להפיל עני ואביון... חרבם – תבוא בליבם"** (תהלים לו, יד-טו).

יתירה מזאת. הפסוק מתעד:

"וַיִּירָא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שַׁפְתַּי הֵים. וַיִּירָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם. וַיִּירָאוּ הָעַם אֶת ה' וַיֹּאמְרוּ בְּה' וּבְמִשְׁחַת עַבְדוֹ" (שמות יד, ל-לא). – **וְצַרִיךְ עֵינֶיךָ,**

א. והרי כבר האמינו בה' מיד בתחילת בואו של משה מצרימה ככתוב **"וַיֹּאמֶן הָעַם"** (שמות ד, לא)

– ומה נוסף להם כאן?

ב. ועוד הקשה הנצי"ב ("העמק דבר") היה צריך להיות כתוב **"אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְיִשְׂרָאֵל עֲמוֹ"**? מדוע כתוב מה שעשה למצרים?

ג. ומה הוא **"וַיִּירָא יִשְׂרָאֵל"** – מה ראו?

ד. ועוד, מה הוא כאן ענין **"וַיִּירָאוּ"**?

ה. ומה התרגשו כאן יותר מעשרת המכות שראו בהיותם במצרים?

עונה הנצי"ב ("העמק דבר, שמות יד, לא), **כי כאן ראו כיצד הגיע לכל רודף ומציק מיתה משונה, מתואמת לפי מדת האכזריות בה רדה בישראל. ה' הפעיל השגחה פרטית לפקוד יסורין במדה ושיעור כפי שהגיע לכל רשע ורשע לפי עניינו.** זה מפורש בדברי חז"ל (רש"י על שמות טו, ה) שהרשעים הגדולים היו מבעבעים במים, עולים ויורדים, נחנקים ושוב נושמים, כמו קש. הבינוניים שבהם טבעו כאבן. ואותם הרשעים שלא הריעו כל כך, טבעו כעופרת, מיתה מיידית ונחו מיד. וזה מפורש במכילתא (בשלח, פרשה ו') **"מיתות משונות, מיתות חמורות זו מזו, לפי שהביא עליהם כמה [מיני] מיתות בימים."** ומזה באה לישראל מדה גדולה של יראת שמים, כי ראו עד היכן השגחה פרטית מגיעה. (שהרי הם הכירו בנוגשים מי רשע גדול, מי בינוני ומי קל)

[ג] פורענות שנפרע ה' מהרשעים – קידוש השם!

יש לנו לשאול, מה השמחה הגדולה הזאת בפורענותם של המציקים? וכי לא די לנו בכך שאנו השתחררנו מהם?

עונה על כך הגר"א, **בביאורו מה היא המצוה בפורים לשתות יין עד שלא ידע האדם מה בין ארור המן לבין ברוך מרדכי.** לא כמו שחושבים הרבה שהמצוה היא לשתות עד שכרותו של לוט, אלא יש לשתות רק עד שאיננו יודע להחליט מה עדיף לנו, **אבדן של המן או עליית מרדכי לגדולה.** כך לשון הגר"א – **"הוא מה שאמרו (ברכות לג), "גְּדוּלָה נִקְמָה שְׁנִיתָנָה בֵּין ב' אוֹתִיּוֹת שְׁנֵאמַר אֵל נְקָמוֹת ה'."** ואמרו **גְּדוּלָה דְעָה שְׁנִיתָנָה בֵּין ב' אוֹתִיּוֹת, 'כִּי אֵל דְעוֹת ה' עכ"ל.** (ביאור הגר"א לשר"ע או"ח סי' תרצ"ה).

כלומר, כאשר האדם הוא תלמיד חכם צלול בדעתו, הוא יודע להפריש בדעתו שנקמת ה' מאויביו היא עֲצֻמָּה - קידוש השם. מה שאנחנו נושענו וניצלנו זהו רק מבחינת תועלת האדם. זהו דבר פרטי לפי מספר האנשים הנושעים. אבל כאשר הרשעים נענשים, הוא דבר כלל-עולמי, כי יש בזה פרסום כבוד שמים שפוקד על בוזי-שמו. לדבר זה צריכים "דעת".

לכן המילה "נקמה" היא לשון "קימה" – היינו, להקים ולהחזיר כבודו ה' על מקומו. עיין דברי רש"י הירש (בראשית ד, טו). זאת היא כוונת חז"ל בברכות (לג).

ההבחנה הנ"ל הוא במצב נורמטיבי. אבל כאשר האדם שיהיה רביעית יין (ולא מיץ ענבים) או קצת יותר, הוא כבר אינו משפח ענין זה יותר מענין השני, וחושב כי שניהם, התעלות הצדיקים ומפלתם של רשעים, שווים הם בעיניו. זוהי ההגדרה המדויקת של שיעור "לבסומי". ומאז ואילך אין לו לשתות יין פן יאבד צורת אדם ופן ייכשל בעבירות [ביאור הלכה, שם]. כי להגיע לשכרותו של לוט ולאבד כל אפשרות של חשיבה, **על זה חז"ל לא דברו כלל**, וכל שכן לא ציוו על כך. ויש לציין שהגר"א כתב דברים נפלאים אלו לא בפירושו למגילת אסתר, וגם לא בביאורו למסכת מגילה (הנמצא בידינו, בסוף ביאורו לאגדות מסכת ברכות). אלא העיר דבר פרשני זה בביאורו לשולחן ערוך, הלכה למעשה, כדי להציל את הלומדים מאפשרות של טעות בהבנת ההלכה. [עיין מאמר לפורים "להשתכר ע"י יין בפורים - מצוה או עבירה?"]

זאת אומרת אדם שהוא תלמיד חכם אמיתי יודע כי אובדן הרשעים הוא **חשוב יותר ושבח**, יותר מאשר התעלות הצדיקים והצלתם ממות. רק כאשר שותה יין, הוא מאבד את ההבחנה הזאת.

מה היא חשיבות הענין?

כותב הגר"א בביאורו ל"ספרא דצניעותא" (פרקי יסוד בזוהר, ח"ב עמ' קעו-קעח, ובביאורו הוא תחילת פרק ב) – "ענין הכבוד [של הקב"ה] הוא כאשר הרשעים פלים ושמו מתגדל בעולם... כמו שכתוב 'ואַבְדָה בפרעה ובכל חילו' (שמות יד, ד)... 'והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים' (יחזקאל לח, כג) – והכל (פ) שהרשעים פלים". עכ"ל הגר"א.

גם מהר"ל אומר אותו הרעיון. – "כי כאשר השם יתברך עושה נקמה באויביו, כמו שעשה בפרעה ובסנחריב וכן כל אויבי הש"י, דבר זה הוא קידוש שמו יתברך כדכתיב 'והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי וכו'" (אור חדש, עמ' סד, ד"ה ר' שמואל בר נחמני).

המשיך מהר"ל בנושא זה במקום אחר – "אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עשו... ומפני שכאשר זרעו של עשו בעולם יש התנגדות לישראל... - אם כן לא יתכן שיהיה שם כבודו [של ה'] נגלה ונמצא בעולם" (גבורות השם, הקדמה ג' עמ' כ).

לפי ההסבר הנ"ל, עיקר גדול הוא שיחוסלו אויבי ה' שהרימו יד נגד ישראל. בחינת קידוש שמו של הקב"ה זה חשובה היא אף יותר מהצלתם של ישראל. וזה פלא. ולכן שביעי של פסח היא עליית מדריגה מיום הראשון של פסח.

ואם ישאל אדם כיצד הקב"ה עובר על המצוה בתורה "לא תיקום"? התשובה היא כי שם ממשיך הפסוק "את בני עמך" (ויקרא יט, יח) אבל הגוים אינם בני עמנו (כך פירשו חז"ל בב"ר נה, ג). ולכן מדת הקב"ה "א-ל נקמות ה'!".

[ד] שירה = אמונה.

וכיצד הגיעו ישראל למעמד רם זה? (שזכו לדרגה גבוהה של נבואה, ואמרו שירה) – כי האמינו בה!
בתחילה נבהלו בני ישראל. התלוננו למשה: "הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר: חדל ממנו ונעבדה את מצרים. כי טוב לנו עבוד את מצרים ממותנו במדבר. ויאמר להם משה: אל תיָאָו. התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום" (שמות יד, יב-ג). רק כמה פסוקים אחריו מסופר על מלאך אלוקים ששימש כענן לחצוץ בין המחנות "ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה" (יד, יט-כ). אמרו חז"ל במכילתא (ד"ה ויבוא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל) – "ולא עוד אלא מי שהוא נתון באפילה רואה מי שהוא באורה. שהיו המצריים (ה)שרויים באפילה, רואים את ישראל (ש)באורה, אוכלים ושותים ושמחים" עכ"ל.

והוא פלא גדול. הרי טרם נחרבו המים בים סוף, טרם ראו דרך כיצד יוכלו להמלט מהאויב, וכיצד הם שמחים? אמת כי אמר להם משה "ואתם תחרישון". אבל מניין להם כוחות הנפש להיות "אוכלים ושותים ושמחים"? והרי מי שהוא מודאג ומופחד, הוא מחוסר תאבון לחלוטין.
אלא, היתה בהם אמונה חזקה כי כאשר הקב"ה התחיל בגאולתם, כן ישלים את מלאכתו. ומפני אמונה זו, זכו בדין. כי חז"ל שאלו שם (סוף ד"ה ויסע מלאך האלוהים) שהלשון "אלוהים" הוא מדת הדין. "אלא מגיד הכתוב שהיו ישראל נתונים בדין אם להנצל אם להיאבד עם המצריים". ומה הציל אותם? בטחונם בהקב"ה והאמונה בו.

הרמב"ם מלמד כי כאשר האדם בעל אמונה, הוא שרוי בשמחה. "כי האמונה בה' והשמחה באותה אמונה, שני מצבים לא יתכן שיסורו ולא ישתנו לעולם מכל מי שהושגו לו" ("מורה נבוכים" ח"ב פכ"ט).

כן אנו בימינו, בזכות הבטחון שיש לנו בהקב"ה **שישלים לנו את גאולתנו הנוכחית,** בשכר זה נינצל מכל אויבינו. הרי פסוק מפורש הוא כי כך אמר יהושפט לישראל עַתְּ שִׁיצְאוּ לְקָרֵב נֶגַד אויביהם: "האמינו בה' אלוקיכם, וְתִאֶמְרוּ; ותצליחו. רש"י) האמינו בנביאיו, ותצליחו" (דהיי"ב כ, כ). כלומר, בזכות עצם האמונה בו, נושעים. וכן מפורש בספר תהלים (לז, מ) "ויעזרם ה' ויפלטם, יפלטם מרשעים ויודיעם, כי חסו בו". כלומר בזכות זו עצמה שחוסים בו, משום זה עצמו הם נושעים. וכך היה מצב בני ישראל לילה לפני קריעת ים סוף.

כותב **ספר הסמ"ק** (ספר מצוות הקטן, של ר' יצחק מקורביל, מבעלי התוספות, במצוה א'): :

"אמרו חכמים (שבת לא.) ששואלים לאדם לאחר מיתה בשעת דינו: 'צְפִיתָ לַישׁוּעָה?!'. והיכן כתובה מצוה זו? **אלא, כשם שיש לנו להאמין שהוציאנו (ה') ממצרים, דכתיב** [בתחילת עשרת הדברות] **'אנכי ה' אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים'**, [והיא אינה הודעה אלא מצוה מהתרי"ג מצוות, אי"כ מה המצווה במילים אשר הוצאתיך וכו'] – (וכך יש לבארם) **הכי קאמר: כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני הוצאתי אתכם, כך אני רוצה שתאמינו בי שאני ה' אלוקיכם ואני עתיד לקבץ אתכם ולהושיעכם. וכן יושיענו ברחמי שנית, דכתיב 'ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלוקיך שמה'** (דברים ל, ג). עכ"ל. והפיזור בגוים בְּמִקְרָא זה, מדובר רק על תקופתנו אנו.

שמה מפני זה יש מנהג אצל כמה עדות לחגוג חג "**המימונה**" מיד אחרי פסח. המלה הזו היא מלשון "מאמינים". כי מתוך זכרון ההצלה שה' הצילנו ממצרים, כך מתחזקים אנו להאמין גם בגאולתנו המוחלטת והמושלמת. דומה לכך, בלילה לפני בקיעת ים סוף היינו "אוכלים ושותים ושמחים" (כמובא במדרש מכילתא הני"ל) מתוך בטחוננו הגמור בה' מושיענו, כן גם עכשיו אפילו בטרם כריתת אויבינו, נאכל ונשתה ונשמח.

הרי כך פירושו של פסוק: "ואמר ביום ההוא, הנה אלוהינו זה קוינו לו ויושיענו; זה הוי"ה קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו" (ישעיה כה, ט). מדוע ב' אופנים שונים בכינוי שם ה'! אלא,

א. הראשון הוא "אלוהינו" שנהג בנו מדת הדין והיינו במצב של צרות צרורות ורצופות. אבל קוינו לו. בסוף יתגלה שזה היה כל הזמן בשם הוי"ה, שם של רחמים. כל הצרות היו הפחדה כדי להביאנו לחזור בתשובה, אבל באמת כל הזמן ההוא השתמש ה' במאורעות ההיסטוריה כדי להצליחנו במשימתנו הלאומית.

ב. ועוד, "קוינו לו ויושיענו". אות ו' של "ויושיענו" מנוקדת שבא, כלומר איננו בניקוד פתח לומר לשון עבר פשוט, אלא היא ו' ההיפוך, כי המלה היא לשון עתיד!, קוינו לו שיושיענו. ולבסוף "נגילה ונשמחה בישועתו".

ומה היא הלשון הכפולה "נגילה ונשמחה"?

מבאר המלבי"ם (ביאור מלים, ישעיה ט, ב) כי "שמחה" היא תמידית, ו"גיל" מציין גילוי והתחדשות. לרוב בני-עמנו תהיה גילה [וגילוי חדש] כשיראנו ה' נפלאות ויהפוך צרתנו לישועה גדולה. אבל לחכמים ונבונים שבתוכנו תהיה התופעה "שמחה" כי ידעו כל הזמן שהסוף יהיה לנו טוב ורק טוב. וזה מה שפירש הגאון ר' עקיבא יוסף שלזינגר על הפסוק "קול רנה וישועה באהלי צדיקים" (תהלים קיח, טו). לכאורה קודם כל בא תור "ישועה", [היינו ההצלה והרווחה] ורק אחר כך "רנה"! אלא "באהלי צדיקים", כל כך הם בטוחים בישועת ה' שעוד מקדימים הם לשיר "רנה" עוד בטרם בוא הישועה.

ולכן יום אמירת שירה בשביעי של פסח עדיף מיום הראשון של פסח בו רק יצאנו ממצרים.

ולאלו מהקוראים הבאים לשאול על דברינו – הא כיצד נשמח במפלת שונאינו, והרי אין הקב"ה שש במפלתם של רשעים? שהרי לכן כתב ה"בית יוסף" (על הטור, או"ח סי' תי"ז) בשם המדרש, שלכן אומרים רק חצי הלל בלבד בשביעי של פסח?

ענינו על כך כבר במאמר בשנת תשס"ו. ולתועלת המעיינים, אנו מצרפים כאן אותו המאמר בקישור: "בנפול אויבך אל תשמח". [הערות התלמיד. כנראה הכוונה למאמר - "באבוד רשעים, רנה" (משלי יא, ג), המופיע באתר הרב באינטרנט < תחת "מאמרים" < "עם ישראל" < מאמר באבוד רשעים רנה]. שם תמהנו על מה שהבית יוסף מביא דברי "מדרש אבכיר" (מדרש שהוא מאוחר, סמוך לתקופת הגאונים) כאשר הגמרא עצמה (ערכין ז) כבר שאלה מדוע יש רק חצי הלל, וענתה תשובה, שהיא לגמרי אחרת. ומדוע להעדיף דברי המדרש על הגמרא? והמדרש הוא גם אינו מסתדר עם העובדא שבמשך כל שאר ימי חול המועד ג"כ אין אומרים אלא חצי ההלל. ומה ששאלו מהגמרא בסנהדרין (לט:), הרי מהרש"א כותב שם כי ה' עצמו אינו שש, אבל אנו בני אדם כן אומרים על כך הלל! עיי"ש בדברינו מערכה שלימה. ואין המאמר פוליטי כלל, אלא בירור תורני.

על ויכוח זה בין עמדת המערב לעניני מוסר (הומאניות) לבין ערכי התורה, אפשר להמליץ דברי ה"חזון איש" זצ"ל, אל רה"מ דוד בן גוריון כשנפגשו. כאשר יש כביש צר בעל מסלול אחד בלבד, ושתי משאיות הנוסעות בכיוונים שונים נפגשות שם, מי צריכה לוותר למי? כתוב בגמרא תמתין המשאית הריקה ותתן זכות בְּכֹרֶה למשאית הטעונה. כך מסורת ישראל, טעונה אלפיים שנות חכמה, ותרבות המערב היא ריקנית. תעמוד ריקה זו בצד ותתן עדיפות לבעלי המורשת המלאה.